Alþingi

Kirkjustræti
101 Reykjavík

Reykjavík, 5. desember 2025
2508171 VR / 20.1/

Efni: Umsögn VR við drög að atvinnustefnu Íslands – vaxtarplan til 2035

VR þakkar tækifærið til að koma á framfæri athugasemdum við drög að atvinnustefnu til 2035. Félagið telur jákvætt að móta slíka stefnu en gerir athugasemd við hversu mörgum spurningum er ósvarað í fyrirliggjandi drögum. Því er mikilvægt að stefnudrögin, og aðgerðaáætlun sem byggja á þeim, komi til samráðs að nýju þegar hún er fullunnin.

VR hvetur til þess að horfa ekki eingöngu til framleiðslugreina með áherslu á aukna færni í starfs-, iðn- og tæknigreinum, líkt og gert er ráð fyrir í fyrirliggjandi drögum. Gríðarleg tækifæri liggja í verslunar- og þjónustugreinum sem skiluðu 19% af verðmætasköpun í hagkerfinu 2024 og um 49 þúsund störfuðu í greinum verslunar og þjónustu eða 23% af vinnumarkaðinum[1]. VR telur að taka þurfi verslunar- og þjónustustörf inn í atvinnustefnuna og tryggja uppbyggingu í þeim geira samhliða annarri uppbyggingu. Hagfræðingar eru flestir sammála um að ný störf muni verða til í þjónustu og það væru því mistök að leggja ekki áherslu á þau í atvinnustefnu og getur það leitt til minni atvinnusköpunar. Jafnframt skortir í drögin hugmyndir um hvernig ætlunin sé að takast á við þær gríðarlegu breytingar sem ný tækni er að hafa á störf eða hvernig megi tryggja launafólki hlutdeild í mögulegum hagnaði sem breytingarnar hafa í för með sé og tækifæri til þess að efla færni sína og þekkingu. Raunar virðist hugmyndin vera að flytja inn erlenda sérfræðinga, fremur en skapa og efla þekkingu hér á landi.

VR telur að gríðarleg tækifæri séu í þróun og nýsköpun á sviði verslunar og þjónustu sem stutt geti áherslur stjórnvalda um að skapa störf með háa framleiðni. VR kallar því eftir að verslun og þjónusta, sem skapar grundvöll fyrir fjölþættri samfélagslegri þjónustu, fái sess í atvinnustefnu Íslands til 2035. Jafnframt þarf stefnan að miða að því að skapa góð og örugg störf, sem ýta undir lífsgæði og velsæld. Stefnudrögin skortir þennan þátt og virðast miða meira við hagsmuni atvinnurekanda og fjármagnseigenda, en launafólks. Slík atvinnustefna mun óhjákvæmilega leiða til aukins ójöfnuðar og stangast á við áherslur VR.

[1] Heimild: Haustréttir SVÞ 2025

VR hefur á undanförnum árum lagt mikla áherslu á að horfa til framtíðar þar sem félagsfólki VR og launafólki öllu sé tryggð örugg atvinna og lögð áhersla á góð og vel launuð störf. Mat VR er að vel hafi tekist til í skipulagi á íslenskum vinnumarkaði, skipulagi sem á rætur sínar að rekja til fyrri hluta 20. aldar og er mikilvægt að verja og styrkja. Þróun íslensks vinnumarkaðar hefur orðið til þess að tryggja góð lífskjör almennings og stuðla að samfélagslegu öryggi með almennri aðild launafólks að öflugum stéttarfélögum. Ekkert í hinu íslenska vinnumarkaðsmódeli kallar á viðamiklar breytingar þótt ný störf séu að verða til, heldur er einmitt mikilvægt að byggja á traustum grunni. Að auki verður ekki fram hjá því litið að í þeim OECD löndum þar sem stéttarfélög eru veik og aðild minni, hafa kjör launafólks versnað. Samhliða því hefur misskipting aukist og velferðarkerfi veikst. Afleiðingarnar hafa verið órói og uppgangur öfgaafla í stjórnmálum með tilheyrandi samfélagslegu niðurbroti og óstöðugleika.

VR sér tækifæri í þeim tæknibreytingum sem nú standa yfir og munu verða í komandi framtíð til þess að bæta kjör launafólks. Mikilvægt er að sú arðsemi sem þessar breytingar skila, verði ekki til þess að skapa örfáum aðilum gríðarlegan auð, heldur til þess að renna stoðum undir almenn lífsgæði. Sú gríðarlega auðsöfnun sem örfáir aðilar hafa stundað á undanförnum árum í bandaríska tæknigeiranum er augljóst víti til varnaðar. Hér á landi þarf að nýta tækifærin sem skapast í kjölfar hagræðingar með sjálfvirknivæðingu, nýtingu gervigreindar og öðrum tækniframförum, til að stytta vinnutíma, án launaskerðinga. Stytting vinnuviku eykur lífsgæði launafólks og styrkir samfélagið og hefur verið ein af megin kröfum VR á undanförnum árum.

VR telur að stafrænar lausnir opni á nýja möguleika í vinnuumhverfi fjölda félaga í VR. Stafrænar lausnir gera sérfræðingum auðveldara að finna farveg fyrir sérfræðiþekkingu sína og geta gert jaðarhópum hægara að finna störf. Hins vegar eru líka dæmi um að stafrænar lausnir séu notaðar til að grafa undan réttindum launafólks og VR telur mikilvægt að stjórnvöld og aðilar vinnumarkaðar standi saman gegn öllum slíkum tilraunum.

Augljóst er að ný störf munu verða til og þau kalla á nýja færni og þekkingu. Af því leiðir að gríðarlega mikilvægt er að gerðar séu reglulegar spár um færniþörf á vinnumarkaði og aðgerðaráætlanir varðandi menntun og hæfni endurspegli færnispá á hverjum tíma.

VR telur mikilvægt að bregðast markvisst við breytingum á vinnumarkaði og nýta þau tækifæri sem í þeim felast. Launafólk þarf aukinn hvata til þess að þróa færni sína og tileinka sér nýja þekkingu með reglulegri sí- og endurmenntun. Þá er nauðsynlegt að fyrirtækin stuðli að hæfniaukningu starfsfólks til hagsbóta fyrir atvinnulífið í heild sinni. Starfsmenntasjóðirnir gegna lykilhlutverki í þessari vegferð með því að veita stuðning til starfsfólks og fyrirtækja. Efla þarf hlutverk þeirra til að bregðast við breytingum á vinnumarkaði.

VR telur að starfsfólk eigi að eiga fulltrúa í stjórnum stærri fyrirtækja líkt og tíðkast á öllum hinum Norðurlöndunum og víðsvegar um Evrópu. Fáir hafi meiri hagsmuni af góðri ákvarðanatöku en starfsfólk, sem jafnframt tengi stjórnir fyrirtækja við fleiri en forstjóra þeirra þegar kemur að upplýsingagjöf um ástand og horfur. VR leggur áherslu á að sporna verði við áhrifum breytinga á vinnumarkaði sem skerða kjör

launafólks og ýti undir samfélagslegan óróleika. Hluti af því er að launafólk eigi aðild að ákvörðunum sem snerti störf þeirra.

VR telur mikilvægt að atvinnu- og framfærsluöryggi launafólks sé tryggt í gegnum breytingar á vinnumarkaði. Vegna hins óhóflega húsnæðiskostnaðar sem almenningur ber á Íslandi duga lágmarkslaun, atvinnuleysistryggingar og aðrar framfærslutryggingar ekki til framfærslu. Slíkt getur valdið miklum erfiðleikum hjá almennu launafólki, sem nýtur veikrar verndar, til dæmis gagnvart uppsögnum. Það er forsenda sveigjanleika vinnumarkaðar að fólk geti misst vinnuna um stundarsakir án þess að framfærslu þess sé ógnað til lengri tíma.

Við mótun atvinnustefnu leggur VR áherslu á eftirfarandi þætti:

- Staðið verði vörð um skipulag íslensks vinnumarkaðar og stoðir hans styrktar.
- Verslun og þjónusta verði liður í atvinnustefnunni.
- Stjórnvöld styðji verkalýðshreyfinguna í að sporna gegn brotastarfsemi á vinnumarkaði, þ.m.t. með lagasetningu, og í að stöðva allar tilraunir til niðurbrots stéttarfélaga.
- Leitast verði við að skapa góð og vel launuð störf þar sem starfsfólk nýtur sveigjanleika og getur samræmt vinnu og einkalíf.
- Tryggð verði réttlát umskipti í tengslum við tæknibreytingar og hlutur launafólks tryggður, til dæmis í formi betri vinnutíma. Stjórnvöld noti skattkerfið til að koma í veg fyrir ofsagróða örfárra, sem að öðrum kosti brýtur niður samfélög, líkt og dæmin sanna.
- Atvinnu- og framfærsluöryggi fólks verði tryggt.
- Spá um færniþörf verði greind reglulega og aðgerðaráætlun varðandi menntun endurspegli færnispá á hverjum tíma. Launafólki gefist kostur á styrkja stöðu sína á vinnumarkaði með markvissri sí- og endurmenntun

Halla Gunnarsdóttir

F.h. VR
Halla Gunnarsdóttir formaður VR